

Мітрицян Наталія Геннадіївна

Національний університет «Одеська юридична академія»

Здобувач кафедри кримінального права

ПРАВО НА СВОБОДУ ЗІБРАНЬ В КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ

Закордонне законодавство показує, що надані громадянам цих країн політичні права й свободи при їх реалізації не повинні дестабілізувати загальну політичну обстановку в країні, створювати масові безпорядки, порушувати громадський спокій та порядок, загрожувати безпеці громадян і інтересам держави. У цьому зв'язку основною вимогою до організаторів масових заходів є попереднє повідомлення й узгодження їх проведення з владою, оскільки останні зобов'язані бути готовими до самих непередбачених дій з боку осіб, які беруть участь публічних групових заходах, і вжити відповідних заходів для запобігання негативних наслідків таких акцій.

Повстання народу, носія колективних прав людини є радикальним способом реалізації ним свого права на опір та може бути реалізованим лише у рамках діючої ст.39 Конституції України, згідно якій "Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї й проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування" [1]. Це вимагає прийняття закону про свободу мирних зібрань, оскільки відсутність такого закону в Україні є передтечею неможливості чіткого встановлення кримінальної відповідальності за групові порушення громадського порядку встановлення європейською спільнотою відсутності структурних змін у законодавстві України (ЕСПЛ. Шмушкевич проти України, 2014) [2].

Отже вдосконалення кримінально-правової охорони громадського порядку залежить від реформування українського конституційного законодавства.

При забезпеченні охорони громадського порядку й суспільної безпеки в сучасних умовах обов'язком кожної демократичної держави є визначення меж між процесом реалізації політичних прав та свобод, законних інтересів громадян і порушеннями громадського порядку, у тому числі при проведенні масових заходів суспільно-політичними силами й окремими групами громадян. Найчастіше такі групові (масові, публічні) заходи супроводжуються двома крайностями: або вони переростають в акти політичного або іншого (релігійного) екстремізму, що створюють загрозу суспільної й державної безпеки, або, навпаки, супроводжуються розгоном маніфестантів міліцією (поліцією) й силами внутрішніх військ, арештами інакомислячих, що в певних умовах можна кваліфікувати як порушення політичних прав і свобод, принципів і норм міжнародного права. Особливу актуальність подібного роду проблеми придбали в країнах СНД.

Громадський порядок як безпосередній об'єкт посягання являє собою врегульовані нормами права й моралі суспільні відносини, у своїй сукупності, що забезпечують громадський спокій, безпеку, дотримання загальноприйнятих норм поведінки, норм суспільної моральності, захист честі й достоїнства громадян. В Україні немає чіткого правового регулювання організації та проведення мирних зібрань, що призводить до численних колізій та суперечностей. Органи влади, суди та міліція паралельно застосовують три взаємовиключні джерела регулювання цього питання. Одні, що становлять меншість, ґрунтуються виключно на статті 39 Конституції України. Інші (щонайменше, 50 міст України) — користуються сумнівними, з конституційної точки зору, рішеннями органів місцевого самоврядування, які підміняють закон. Треті взагалі застосовують сумнозвісний Указ Президії Верховної Ради СРСР від 28 липня 1988 року №9306-XI "Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в

СРСР", що також викликає великий сумнів у конституційності та можливості послідовного застосування цих актів для кримінально-правової кваліфікації. Свобода мирних зібрань може обмежуватися виключно законом, проте жоден закон не встановлює інших обмежень свободи мирних зібрань. Тому рішення органів місцевого самоврядування чи інші правові акти не можуть слугувати підставою для обмеження цієї свободи. Існування таких місцевих нормативних актів суперечить ст. 39 Конституції й вони можуть бути скасовані в порядку адміністративного судочинства. Тільки у разі настання визначених у ст. 293 КК України [3] наслідків можливе настання кримінальної відповідальності. Злочин, передбачений ст. 293 КК України є злочином з матеріальним складом.

В діючому КК України законодавець виділяє такі наслідки групового порушення: грубе порушення громадського порядку, істотне порушення роботи транспорту, підприємства, установи або організації, однак чітко не конкретизує їх масштаби. Істотність може визначатися, як зазначалося вище, тривалістю припинення роботи, матеріальною шкодою, яка була понесена в результаті припинення діяльності вказаних об'єктів, важливістю цього об'єкта, кількість осіб, нормальна робота яких порушена, іншими пов'язаними з цим наслідками – наприклад, швидка допомога не змогла вчасно доставити до лікарні хворого, через що настала смерть, автомобіль з продуктами, що швидко псуються, не зміг вчасно доставити їх за призначенням. З таких показників можна виходити при оцінці тяжкості «наслідків» групового порушення, однак ці наслідки повинні перебувати в причинному зв'язку з вчиненими груповими порушеннями. Такі тяжкі наслідки, як загибель людей, заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю людини, заподіяння великого матеріального збитку, - не охоплюються складом злочину, передбаченого ст. 293 КК України. Такі дії можуть бути кваліфіковані як масові заворушення – ст. 294 КК України.

Суб'єктивна сторона групового порушення громадського порядку характеризується прямим умислом: особа усвідомлює, що організовує групові

дії, передбачає грубе порушення громадського порядку або суттєве порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації, і бажає їх настання; особа усвідомлює, що бере активну участь у групових діях, передбачає грубе порушення громадського порядку або суттєве порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації, і бажає їх настання. Мотив та мета є факультативними ознаками суб'єктивної сторони вказаного складу злочину. При цьому окремі мотиви та цілі не можливі при груповому порушенні громадського порядку. Тобто визначення вказаних ознак суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 293 КК України, дозволяє правильно кваліфікувати відповідні протиправні дії та відмежувати цей злочин від суміжних складів.

Стосовно долі ст. 293 КК України існують декілька підходів: від поглинання диспозиції статті складом кваліфікованого хуліганства за попередньою змовою групою осіб, до об'єднання грубого порушення громадського порядку із масовими зворушеннями у єдину норму [4-5].

Вважається, що методологічною основою для вирішення проблеми правомірності чи неправомірності масових заворушень можуть бути лише моральні концепції права, а не постулати юридичного позитивізму. Отже задля цього при подальшій проблемі криміналізації цього діяння, ми повинні виходити із примата міжнародно-визнаних прав людини (право на повстання проти узурпації влади), наступності вітчизняного законодавства, та соціально-політичних реалій сьогодення.

Можливо з точки зору законодавчої техніки було б доцільним після прийняття Закону «Про мирні зібрання» визначення цієї норми у сенсі цього закону. Можливою редакцією ст. 293 КК з урахуванням сучасних тенденцій законотворчої діяльності та судової практики протидії злочинами проти громадської безпеки пропонується наступна:

«Групове порушення громадського порядку

